

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرم در شهر بوشهر (با تاکید بر آموزش همگانی)

غلامرضا جعفری نیا^۱، رضا منصوری^۲، معصومه محمودی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۶/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۴

چکیده

زمینه و هدف: هدف تحقیق حاضر شناسایی رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی شهروندان بوشهری و پیشگیری از جرائم است. ارتباط جرائم و انحرافات اجتماعی با سرمایه اجتماعی به گونه‌های مختلفی توسط نظریه پردازان مطرح شده است.

روش: روش انجام تحقیق، توصیفی و از نوع پیمایشی بوده که با استفاده از تکنیک پرسشنامه به گردآوری اطلاعات پرداخته است و از روش توصیفی و تبیینی به تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌پردازد. مقدار آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق یعنی سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم و ابعاد آن‌ها به میزان بالای ۰/۷۰ که بیانگر ثبات و پایایی ابزار تحقیق است. گفتنی است که جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان بوشهری با توجه به جدول مورگان به تعداد ۳۸۴ نفر تعیین گردیده است. در این تحقیق از آزمون همبستگی اسپیرمن برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده شده است.

یافته‌ها و نتایج: به طور کلی، وضعیت سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم هر دو بالای ۶۰ درصد و در حد مناسب و قابل قبولی در جامعه است. البته آن را نیز می‌توان تقویت نمود. همچنین نتایج یافته‌های استنباطی نیز نشان داده که نتایج همبستگی اسپیرمن در خصوص فرضیه اصلی نشان داده شده که رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر پیشگیری از جرائم و سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در بین شهروندان بوشهر وجود دارد. بین ابعاد سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم نشان داده شده که احساس امنیت اجتماعی دارای بالاترین رابطه معناداری و مشارکت اجتماعی از پایین‌ترین سطح رابطه معناداری با پیشگیری از جرائم شهروندان بوشهری بوده است.

واژه‌های کلیدی

پیشگیری از جرائم، پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی..

۱- دکتری جامعه‌شناسی، استادیار دانشگاه پیام نور بوشهر gh.jafarinea@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد واد علوم تحقیقات تهران mansoori.reza@gmail.com

۳- کارشناس ارشد مشاوره (نویسنده مسئول) Email: m.mahmoodi@yahoo.com

مقدمه

ارتباط جرائم و انحرافات اجتماعی با سرمایه اجتماعی به گونه‌های مختلفی توسط نظریه‌پردازان مطرح شده است جاکوب (1961)؛ کلمن (1998)؛ بوردیو (1986)؛ پاتنام (1995)؛ کاکس (1995)؛ ول کاک (1997)؛ پورتر (1998)؛ فوکویاما (1999).

رابطه‌ی بزهکاری و سرمایه اجتماعی را می‌توان در سه سطح مطالعه نمود. در سطح اول افرادی مثل فوکویاما قرار دارند که به مطالعه پیامدهای سرمایه‌ی اجتماعی به‌عنوان متغیری مستقل پرداخته‌اند و فقدان آنرا در متغیرهای وابسته در موضوع بزهکاری و انحرافات اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌دهند؛ و سطح را دوم می‌توان به اندیشمندانی اشاره نمود که به مطالعه انحرافات اجتماعی پرداخته و عوامل مؤثر بر آن را مشخص ساخته‌اند این گروه به نظریه شبکه‌ی روابط اجتماعی از جمله نظریه الیزابت بات وابسته هستند؛ و سطح سوم متفکرانی هستند به بحث ارتقای سرمایه‌ی اجتماعی پرداخته و آنرا به منزله یکی از منابعی می‌دانند که با گسترش آن زمینه بروز و اقدام به جرائم کاهش می‌یابد؛ مانند نظریه منابع ویلیام گود (1989) و لیزا یانگ، لارنس و ماریان لین پورتر (2004). واکاوی دلایل و انواع بزهکاری و جرم با توجه به رویکرد اول از نکات اصلی مورد بررسی این تحقیق است. به زعم جامعه شناسان جرائم یا بزهکاری پدیده‌های پیچیده و متنوعی هستند. جرائمی سخت و شدید مثل قتل در عین خشونت باری تأثیر کمتری در زندگی عمومی مردم در مقایسه با سایر جرائم مانند، دزدی، دارند. دلایل بروز آن نیز مانند انواع آن پیچیده و متنوع است. به‌عنوان مثال، نظریه اقتصاد عمومی یکی از علل اصلی جرم و جنایت را فقر می‌داند؛ اما شواهد و مدارک چندانی این اعتقاد را تأیید نمی‌کنند چون تحقیقات دیگری در میان جوامع دیگر ثابت کرده است که فقر اقتصادی آنان متناسب رشد جرم و جنایت نبوده است (Dj.smith 1995). فوکویاما معتقد است که به‌جای بررسی و سنجش سرمایه‌ی اجتماعی به مثابه امر مثبت می‌توان به نبود سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در انحرافات اجتماعی اشاره کرد. (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۱۹-۲۰)؛ به‌عبارت‌دیگر، انحرافات اجتماعی را می‌توان به شرایط عدم وجود سرمایه اجتماعی نسبت داد.

سرمایه اجتماعی می‌تواند به ترویج و تقویت هنجارها و ارزش‌هایی بپردازد که مانع از وقوع جرم‌آمیز می‌شوند. با تقویت پیوندهای اجتماعی و سرمایه اجتماعی، ضمانت اجرایی عیله کسانی که هنجارها و رفتارهای پذیرفته شده را زیر پا می‌گذارند مانند ایجاد احساس شرم و گناه توسط همسایگان فراهم می‌آید. به همین جهت در حوزه جرم‌شناسی از شبکه‌های اجتماعی و پیوندها به‌عنوان موانع وقوع جرم یاد می‌شود. مطالعات طولی نیز این موضوع را ثابت نموده است البته تأثیر سرمایه اجتماعی بیشتر بر جلوگیری از وقوع جرائم خشونت‌آمیز مؤثر است. (مسائل اجتماعی ۱۳۸۳ صص ۳۱۴-۳۱۵)؛ بنابراین تحقیقات فوق نشان می‌دهند که بین وقوع جرائم و سرمایه اجتماعی همبستگی منفی وجود دارد؛ به‌عبارت‌دیگر هر چقدر سطح سرمایه اجتماعی پایین‌تر باشد، میزان جرائم خشونت‌آمیز و غیر خشونت‌آمیز افزایش خواهد داشت؛ بنابراین می‌توان گفت که بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد و تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که چه رابطه‌ای بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم در شهر بوشهر وجود دارد؟

مبانی نظری

تحقیقات پیشین

۱- تحقیقات داخلی: در ایران در سال ۱۳۸۰ سرپرستی دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تحقیقی با نام پیمایش ملی ارزشها و نگرشها در ۲۸ استان کشور انجام داده است که به سطح نازل سرمایه‌ی اجتماعی در کشور اشاره می‌نماید؛ و هشدار برای بروز بزهکارهای اجتماعی در سطوح خرد و کلان را در این مطالعه مشاهده می‌نمائیم (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰).

چلبی و مبارکی بر مبنای پژوهش‌های انجام‌شده بر روی نمونه‌ای از افراد عادی و مجرم در شهر تهران به این یافته دست یافته‌اند که بین جرائم اجتماعی غیر مختوم به زندان و سرمایه اجتماعی رابطه منفی نسبتاً متوسط و معنادار وجود دارد (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴).

۲- تحقیقات خارجی: ارتباط جرائم و انحرافات اجتماعی با سرمایه اجتماعی به گونه‌های مختلفی توسط پژوهشگران متفاوت تعریف شده است (جاکوب ۱۹۶۱؛ کلمن ۱۹۹۸؛ بوردیو ۱۹۸۶؛ پاتنام ۱۹۹۵؛ ول کاک ۱۹۹۷؛ پورتنز ۱۹۹۸؛ فوکویاما، ۱۹۹۹) سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی دانست که همکاری درون گروه‌ها و بین گروه‌ها را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند. این سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در بین آنان بیان می‌کنند. گزارش سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (O.E.C.D) جمله بهبود و سلامت، خشنودی بیشتر، مراقبت بهتر از کودکان، جرائم کمتر و برخورداری از حکومتی بهتر را با سرمایه اجتماعی در ارتباط می‌بیند به‌عنوان مثال اشاره می‌نماید که پیوندهای اجتماعی عاطفی در خانواده، خطر کودک آزاری و مشکلات اجتماعی در بین کودکان و نوجوانان را کاهش می‌دهد و یا اینکه وجود اعتماد در همسایگی، با نرخ کمتر وقوع جرم همراه است (OECD, 2001).

تحقیقات زیادی نشان می‌دهد (فرستن بری، ۱۹۹۸) که هرچه سرمایه اجتماعی ضعیف باشد نتایج منفی مثل جرم و بزه زیاده‌تر می‌شود. به خصوص که رابطه تحصیلات و تعلیم و تربیت با سرمایه اجتماعی بیانگر میزان جرم و جرائم است. سرمایه انسانی و اقتصادی و سطح تحصیلات والدین در موفقیت و یا عدم موفقیت فرزندان مؤثر است ولی این سرمایه اجتماعی است که میزان سرمایه انسانی و مالی والدین را رقم می‌زند. همانطور که رابطه بین سرمایه اجتماعی و تحصیلات واضح است بالعکس سطح تحصیلات نیز به تولید سرمایه اجتماعی کمک می‌نماید. از این میان افزایش سطح کمی تحصیلات در مقایسه با سطح کیفی آن به مثابه عدم برخورداری از تحصیلات بالا است؛ بنابراین کماکان زمینه کاهش سرمایه‌ی اجتماعی و افزایش نرخ بزهکاری فراهم است. جیمز کلمن در کتاب «بنیان‌های نظریه اجتماعی» اشاره می‌کند که سرمایه اجتماعی نشان دهنده‌ی آن است که چگونه ساختار اجتماعی یک گروه می‌تواند به‌عنوان یک منبعی برای افراد آن گروه عمل نماید. شاخص‌های کلمن در کاهش سرمایه اجتماعی به طرح مسائل اجتماعی از جمله بزهکاری خاص نیز سرایت خواهد داشت. شاخص‌های مثل تعهدات ایجاد شده، دسترسی اطلاعاتی، استقرار در پایگاه‌ها و موقعیت‌های منزلتی صحیح و به هنجار اجتماعی، کسب اقتدار و کسب هویت سازمانی در افزایش سرمایه اجتماعی مؤثر هستند (World Bank, 1999)؛ که در عین حال در کاهش بزهکاری نقش موثرتری خواهد داشت. افزایش آن می‌تواند موجب پائین آمدن جدی سطح هزینه‌های اداره جامعه و نیز هزینه‌های عملیاتی سازمان‌ها گردد.

چارچوب مفهومی تحقیق

سرمایه اجتماعی (متغیر مستقل) و پیشگیری از جرائم (متغیر وابسته): به‌طوری کلی، از نظر صاحب‌نظران، سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی دانست که همکاری درون گروه‌ها و بین گروه‌ها را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند. این سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در بین آنان بیان می‌کنند. تحقیقات میدانی زیادی انجام شده که سرمایه اجتماعی، در انتخاب‌ها و درآمدهای فرد تأثیر گذاشته و در پیوند او به جامعه، هزینه‌های رفتار ناهنجار و خشونت بار آن‌ها را افزایش داده است در نتیجه افراد را از ارتکاب به جرم باز می‌دارد (J. Williams, 1997). پاتنام در آمریکا و ایتالیا به نوعی پیوستگی منفی قوی بین جرم‌های خشن و شاخص سرمایه اجتماعی پرداخته است و مدعی است که با افزایش سرمایه‌ی اجتماعی، در صورت برابر بودن سایر شرایط، سطوح جرم پایین‌تر خواهد آمد (پاتنام، ۲۰۰۰: ۲۰۸).

روابط بین جرم و سرمایه اجتماعی حتی ممکن است، پیچیدگی بیشتری به خود بگیرد. بدین صورت که روابط علی بین آن دو ممکن است در هر دو جهت جریان یابد. وقوع جرم خشونت آمیز ممکن است سرمایه اجتماعی را از طریق کاهش احساس اعتماد در بین اعضای اجتماع کاهش دهد و یا ممکن است آن را از طریق شکل‌گیری سازمان‌های اجتماعی برای از بین بردن جرم افزایش دهد. به‌عنوان مثال، موزر و هلند (1997) در تحقیقات خود یک رابطه دوری (چرخه‌ای) بین خشونت و تخریب سرمایه اجتماعی یافته‌اند. آن‌ها مطرح کرده‌اند هنگامی که خشونت اجتماعی اتفاق می‌افتد، تحرک فیزیکی در محل محدود می‌شود، فرصت‌های اشتغال و آموزش کاهش می‌یابند، تجار نسبت به سرمایه‌گذاری در آن منطقه بی‌میل می‌شوند و افراد محل کمتر احتمال دارد که خانه‌های جدید بسازند یا املاک موجود را تعمیر یا بهبود ببخشند. این کاهش در سرمایه اجتماعی، بی‌اعتمادی ناشی از تخریب فراساختارها، تسهیلات و فرصت‌ها را افزایش داده و احتمال رفتار خشونت آمیز به‌ویژه در بین افراد جوان را زیادتر می‌نماید (گزارش جهانی خشونت و سلامتی، 2002:36). با توجه به موارد فوق می‌توان گفت چالش اصلی در مجزا نمودن تأثیر معرف‌های سرمایه اجتماعی بر روی جرم خشونت آمیز وجود متغیرهای دیگری است که بر روی وقوع جرم تأثیر می‌گذارند و نادیده انگاشتن آن‌ها ممکن است تأثیر برآورده شده سرمایه اجتماعی را دچار تورش سازد.

سرمایه اجتماعی در خانواده باعث فراهم آوردن شبکه حمایت برای اعضای خانواده می‌شود که در مواقع فقر و بیکاری به کمک می‌آید. این حمایت می‌تواند مصرف موادمخدر و خشونت خانگی را که به رفتارهای خشونت بار و ناهنجارهای اجتماعی در جامعه می‌انجامد را نیز کاهش دهد. این ارتباط دو سویه است، یعنی علاوه بر زبانی که جرم و خشونت بر سلامت و اقتصاد جامعه وارد می‌آورد، هزینه مستقیمی نیز برای سرمایه اجتماعی در بر دارد (موسر و هلند، 1997).

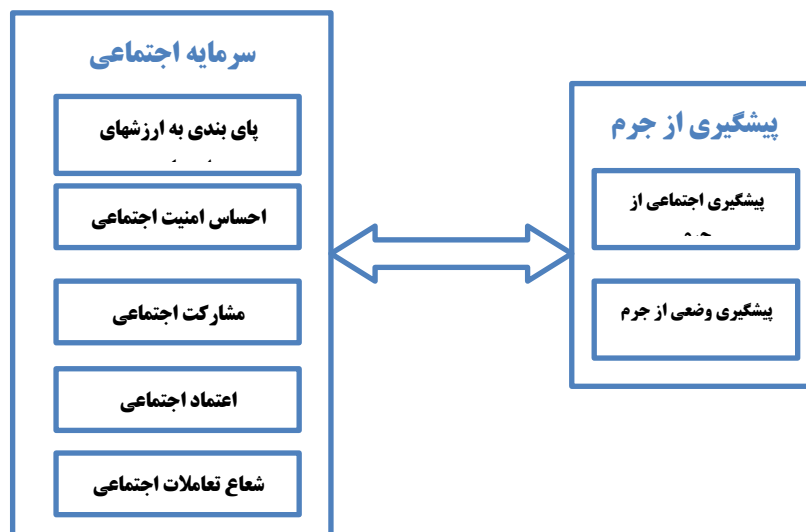
پیشگیری از جرائم (متغیر وابسته): صاحب‌نظران پیشگیری از جرائم را به دو نوع پیشگیری اجتماعی از جرائم و پیشگیری وضعی از جرائم به شرح زیر تقسیم‌بندی می‌کنند.

الف- پیشگیری وضعی: پیشگیری وضعی به‌عنوان یک نظریه علمی برای کاهش بزه‌کاری، نخستین بار در دهه 1980 میلادی توسط سه انگلیسی به نام‌های کلارک، کرنیش و هی هیور مطرح شد. آنان در آثار خویش همواره به اتخاذ تدابیر مناسب و به کارگیری اقدامات لازم جهت کاهش فرصت‌ها و موقعیت‌ها که موجب رفتار بزه‌کارانه گردد و همچنین تغییر رابطه بین بزه‌کار و بزه‌دیده تأکید کرده‌اند. پیشگیری وضعی، معطوف به گونه ویژه‌ای از جرائم است که از طریق اعمال مدیریت و مداخله در محیط، کاهش فرصت‌های جرم و افزایش خطرات ناشی از ارتکاب بزه که همواره مدنظر شمار زیادی از مجرمان است با بزه‌کاری مقابله می‌گردد (گسن، 1370، 70-67).

فنون پیشگیری وضعی در سال 1993 توسط کلارک در سه دسته ارائه شد که شامل 12 تکنیک برای پیشگیری از انواع جرائم خیابانی و غارتگری بود. هر یک از این سه گروه نیز خود به چهار فن تقسیم می‌شد. دسته اول، افزایش تلاش برای ارتکاب جرم که شامل چهار تکنیک بود؛ سخت کردن آماج جرم، کنترل دستی به آماج جرم، منحرف کردن بزه‌کاران از آماج‌های جرم، کنترل وسایل تسهیل‌کننده جرم. دسته دوم، تدبیر افزایش خطرهای جرم بود که خود چهار تکنیک زیر را در بر می‌گرفت: کنترل ورودی‌ها و خروجی‌ها، نظارت رسمی، نظارت به‌وسیله کارکنان و بالاخره نظارت طبیعی. هدف دسته سوم، از تدابیر پیشگیری وضعی، کاهش منافع قابل پیش‌بینی حاصل از جرم با از دسترس خارج کردن آماج جرم، مشخص کردن اموال، کاهش وسوسه و نهایتاً از بین بردن منافع جرم بود. «در سال 1997 کلارک و هومل دوازده تکنیک اولیه را اصلاح کردند و با اضافه کردن دسته دیگری تحت عنوان "از بین بردن بهانه‌ها"، آن‌ها را به 16 تکنیک افزایش داد. این امر موجب شد که شمول تدابیر وضعی به جرائم دیگری مانند فرار از مالیات، تخلفات ترافیکی، آزار جنسی و سرقت اموال محل کار توسط کارکنان نیز، تعمیم پیدا کند. در پاسخ به انتقاد ورتلی از پیشگیری وضعی از جرم، کرنیش و کلارک تکنیک‌ها را با اضافه کردن دسته پنجمی

تحت عنوان "کاهش تحریک‌ها" به ۲۵ تکنیک افزایش داده و برخی از اصلاحات دیگر را در دسته‌بندی تکنیک‌ها اعمال کردند.» (محمد نسل، ۱۳۸۶، ص ۴۲).

پیشگیری اجتماعی: این نوع پیشگیری شامل اقداماتی است که درصد تأثیرگذاری بر عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم است و عمدتاً بر تغییر محیط‌های اجتماعی و انگیزه‌های مجرمانه متمرکز می‌شوند. هدف پیشگیری مذکور این است که به‌طور مستقیم از مجرم شدن افراد یعنی تبدیل بزه‌کاران بالفعل جلوگیری نماید و مجرمان بالفعل و بالقوه را از خطاهای آنی منصرف کند (کی‌نیا، ۱۳۸۲، ص ۲۸۸). پیشگیری اجتماعی به دو قسمت پیشگیری اجتماعی رشد مدار و پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار تقسیم می‌شوند. پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار در تلاش است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم‌زا بر محیط اجتماعی و عمومی اثرگذار مثل ایجاد مکان‌های تفریحی و یا احداث فضاهای سبز و نظایر این‌ها؛ اما پیشگیری اجتماعی رشد‌مدار به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل خطر تقویت حمایتی و مداخله زودرس به‌ویژه در مورد اطفال و نوجوانان از ارتکاب به بزه‌کاری پیشگیرانه نماید (نجفی ابرند آبادی و غلامی، ۱۳۸۵، ص ۵۴).

مدل پیشنهادی تحقیق: بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرم

روش‌شناسی تحقیق

روش انجام تحقیق، توصیفی و از نوع پیمایشی بوده که با استفاده از تکنیک پرسشنامه به گردآوری اطلاعات پرداخته است و از روش توصیفی و تبیینی به تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌پردازد. مقدار آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق یعنی سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم و ابعاد آن‌ها به میزان بالای ۰/۷۰ که بیانگر ثبات و پایایی ابزار تحقیق است.

گفتنی است که جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان بوشهری بالای ۲۰ سال بوده و از آنجا این تعداد در بوشهر بیش از ۱۰۰ هزار نفر پیش بینی می‌شود لذا با توجه به جدول مورگان به تعداد ۳۸۴ نفر تعیین گردیده است. روش نمونه‌گیری تحقیق نیز به صورت تصادفی ساده اجرا شده است. ابزار تحقیق، پرسشنامه بوده است. همچنین روش تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از آزمون‌های آماری توصیفی نظیر؛ فراوانی، درصد معتبر، میانگین و نمودارها؛ و برای آزمون‌های استنباطی از آزمون کالموگروف و اسمیرونوف برای تعیین نرمال یا غیرنرمال بودن استفاده شده و با توجه به نتایج آزمون کالموگروف – اسمیرونوف متغیرهای سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم و ابعاد آن‌ها، دارای توزیع غیر نرمال بوده است؛ زیرا سطح معناداری کلیه مقادیر Z در هر یک کوچک‌تر از ۰/۰۵ بوده است ($P < 0/05$)؛ بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که می‌توان از آزمون‌های ناپارامتری

برای تحلیل متغیرها و فرضیات تحقیق استفاده کرد. در این تحقیق از آزمون همبستگی اسپیرمن برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده شده است. همچنین قلمرو زمانی این تحقیق در پاییز سال ۱۳۹۴ و قلمرو مکانی مربوط شهر بوشهر بوده و قلمرو موضوعی تحقیق به رابطه بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم در شهر بوشهر اشاره دارد.

یافته‌های تحقیق

۱- توصیف متغیرهای مفهومی

الف- توصیف وضعیت سرمایه اجتماعی و ابعاد آن: توصیف وضعیت متغیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در میان شهروندان بوشهری نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی با میانگین ۳,۳۷، به میزان ۶۷ درصد در سطح مناسبی قرار دارد. ابعاد سرمایه اجتماعی نظیر، پایبندی به هنجارهای اجتماعی با میانگین ۴,۲۲ به میزان ۸۴ درصد دارای بالاترین بخش از سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی با میانگین ۲,۶۱ و به میزان ۵۲ درصد دارای پایین‌ترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی است. همچنین نگرش‌ها نسبت به ارزش‌های اخلاقی به میزان ۷۶ درصد در سطح بالا نسبت به سایر ابعاد سرمایه اجتماعی ولی احساس امنیت و اعتماد اجتماعی به میزان ۶۱ درصد در حد وسط قرار دارد؛ بنابراین آنچه که در شهروندان بوشهری در سرمایه اجتماعی قوی هستند شامل ابعاد ذهنی و اخلاقی و ارزشی بوده اما در ابعاد دیگر سرمایه اجتماعی یعنی در ابعاد عینی شامل مشارکت اجتماعی از میزان ضعیف‌تری برخوردار است.

جدول ۱: توصیف وضعیت سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در پیشگیری از جرائم

متغیرهای مفهومی تحقیق	حداقل امتیاز	حداکثر امتیاز	میانگین	درصد وضعیت
پیشگیری وضعی	1.00	5.00	2.9859	۶۰٪
پیشگیری اجتماعی	1.00	5.00	3.1039	۶۲٪
احساس امنیت اجتماعی	1.00	5.00	3.0520	۶۱٪
اعتماد اجتماعی	1.20	5.00	3.0482	۶۱٪
پایبندی به هنجارهای اجتماعی	1.00	5.00	4.2273	۸۴٪
نگرش‌ها نسبت به ارزشهای اخلاقی	1.00	5.00	3.8233	۷۶٪
شعاع تعاملات اجتماعی	1.00	5.00	3.4710	۶۹٪
مشارکت اجتماعی	1.00	5.00	2.6151	۵۲٪
پیشگیری از جرائم	1.00	5.00	3.0445	۶۱٪
سرمایه اجتماعی	2.02	4.86	3.3770	۶۷٪

ب- توصیف وضعیت پیشگیری از جرائم و ابعاد آن: توصیف متغیرهای پیشگیری از جرائم و ابعاد آن در میان شهروندان نشان می‌دهد که پیشگیری از جرائم با میانگین ۳,۰۴، به میزان ۶۱ درصد و در حد خوب و مناسب است. همچنین در ابعاد

پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی نیز به ترتیب به میزان ۶۲ و ۶۰ درصد در وضعیت مشابهی هستند. به طور کلی، وضعیت سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم هر دو بالای ۶۰ درصد و در حد مناسب و قابل قبولی در جامعه است. البته آن را نیز می توان تقویت نمود.

آزمون فرضیات تحقیق

آزمون فرضیه اصلی: بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با پیشگیری از جرائم رابطه معنی دار وجود دارد. برای آزمون رابطه بین پیشگیری از جرائم با سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در شهر بوشهر از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده که نتیجه آزمون در جدول زیر منعکس شده است.

نتایج همبستگی اسپیرمن در قالب جدول زیر نشان می دهد که با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی داری بین دو متغیر پیشگیری از جرائم و سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در بین شهروندان بوشهر وجود دارد. مقدار همبستگی بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرائم به میزان ۰/۳۸ دلالت بر همبستگی ضعیف بین این دو متغیر است.

جدول شماره ۲: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی اسپیرمن بر حسب پیشگیری از جرائم

پیشگیری از جرائم			سرمايه اجتماعي و ابعاد آن
سطح معنی‌داری	مقدار همبستگی	تعداد نمونه	
۰/۰۰۰	۰/۴۶	۳۸۴	احساس امنیت اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۲۸	۳۸۴	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۷	۳۸۴	پایبندی به هنجارهای اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۷	۳۸۴	گرایش به ارزش‌های اخلاقی
۰/۰۰۰	۰/۲۷	۳۸۴	شعاع تعاملات اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۲۳	۳۸۴	مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۸	۳۸۴	سرمايه اجتماعي

بحث و نتیجه

- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر احساس امنیت اجتماعی شهروندان بوشهری و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۴۶ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش احساس امنیت اجتماعی شهروندان بوشهری به میزان ۴۶ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.
- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر اعتماد اجتماعی شهروندان بوشهری و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۲۸ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش اعتماد اجتماعی شهروندان بوشهری به میزان ۲۸ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.
- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر پای بندی شهروندان بوشهری نسبت به هنجارهای اجتماعی و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۳۷ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش پای بندی شهروندان بوشهری نسبت به هنجارهای اجتماعی به میزان ۳۷ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.
- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر گرایش شهروندان بوشهری به ارزش‌های اخلاقی و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۳۷ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش گرایش شهروندان بوشهری به ارزش‌های اخلاقی به میزان ۳۷ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.
- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر شعاع تعاملات اجتماعی شهروندان بوشهری و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۲۷ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش شعاع تعاملات اجتماعی شهروندان بوشهری به میزان ۲۷ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.

- نتایج همبستگی اسپیرمن با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر مشارکت اجتماعی شهروندان بوشهری و پیشگیری از جرائم وجود دارد. مقدار همبستگی بین این دو متغیر به میزان ۲۳ درصد با جهت رابطه مثبت نشان می‌دهد که با افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان بوشهری به میزان ۲۳ درصد اثر مثبت در پیشگیری از جرائم دارد.

مقایسه با تحقیقات دیگران

ارتباط جرائم و انحرافات اجتماعی با سرمایه اجتماعی به گونه‌های مختلفی توسط پژوهشگران متفاوت (جاکوب (1961)؛ کلمن (1998)؛ بوردیو (1986)؛ پاتنام (1995)؛ کاکس (1995)؛ ول کاک (1997)؛ پورتنز (1998)؛ فوکویاما (1999). مطرح شده است. علاوه بر مطالعات نظری، همچنین مطالعات تجربی فراوانی نیز بوده که به رابطه معنادار بین افزایش سرمایه اجتماعی و کاهش جرائم در جامعه اشاره داشته و لذا در تحقیق حاضر نیز علاوه بر اینکه نتایج تحقیقات دیگران را تأیید می‌کند بر این نکته اضافه می‌کند که سرمایه اجتماعی در تسهیل پیشگیری از جرائم چه از نوع وضعی و چه اجتماعی رابطه معناداری را نشان می‌دهد.

پیشنهاد‌های تحقیق

۱- پیشنهادات کاربردی در جهت اقدامات پیشگیرانه از نوع وضعی در شهر بوشهر

- اقدامات ناشی از افزایش تلاش و زحمت برای پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در شهر بوشهر
- اقدامات ناشی از کاهش تحریک برای پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در شهر بوشهر
- اقدامات ناشی از افزایش خطر قابل پیش بینی برای پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در شهر بوشهر
- اقدامات ناشی از حذف بهانه‌های وقوع جرائم برای مجرمان برای پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در شهر بوشهر
- اقدامات ناشی از کاهش منافع ناشی از جرائم برای مجرمان برای پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در شهر بوشهر

۲- پیشنهاد‌های کاربردی در جهت اقدامات پیشگیرانه از نوع اجتماعی

- تقویت اعتقاد و علاقه مندی کامل نسبت به مبانی دین مبین اسلام،
- ترغیب و تشویق به انجام واجبات دینی و ترک محرمات و حضور در مراسم مذهبی به‌ویژه نمازهای جماعت،
- تقویت ارزش‌های انقلاب اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران،
- تقویت رعایت اخلاق اسلامی در برخوردها،
- رعایت ظواهر اسلامی در پوشش و آرایش و عدم پیروی از فرهنگ منحط غرب،
- پیشگیری از اعتیاد به موادمخدر،
- پیشگیری از استعمال شرب خمر،

۳- پیشنهادات کاربردی در جهت تقویت سرمایه اجتماعی شهروندان

- برخورد قاطع با مجرمان مخل نظم و امنیت به‌منظور تقویت احساس امنیت اجتماعی شهروندان و ارائه تمهیداتی در این خصوص از سوی نهادهای دولتی و قضایی و انتظامی
- تقویت ارزش‌های دینی و اخلاقی و ملی و مذهبی از سوی نهادهای فرهنگی و صدا و سیما
- تقویت و پای بندی به هنجارهای اجتماعی از سوی نهادهای آموزشی و پرورشی و فرهنگی

- افزایش تعامل و مشارکت نهادهای انتظامی با شهروندان بوشهری جهت پیشگیری از جرائم به منظور افزایش احساس امنیت در بوشهر
- افزایش تعامل و مشارکت نهادهای قضایی و دادگستری‌ها با شهروندان بوشهری جهت پیشگیری از جرائم به منظور تقویت رعایت حقوق شهروندی

۴- پیشنهادات پژوهشی

- فراتحلیل سرمایه اجتماعی در ایران و فرسایش آن
- مقایسه و مطالعه تطبیقی نقش سرمایه اجتماعی شهروندان در پیشگیری از وقوع جرائم مجرمان در تحقیقات گوناگون
- تبیین جامعه‌شناختی سرمایه اجتماعی شهروندان بوشهری و راهبردهای ارتقای آن
- نقش نهادهای دولتی در افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان
- تحلیل روند فرسایش یا افزایش سرمایه اجتماعی در ایران و بوشهری
- مطالعه تحلیل محیط داخلی و بیرونی در تقویت سرمایه اجتماعی شهروندان و پیشگیری از جرائم
- راهکارهای ارتقای سرمایه اجتماعی شهروندان و رعایت حقوق شهروندی

منابع

الف) فارسی

- ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (۱۳۸۵). وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. یافته‌های پیمایش در ۲۸ استان کشور، دفتر طرح‌های ملی.
- چلبی، مسعود (۱۳۸۴) تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دور ششم، شماره ۲۰.
- چلبی، مسعود؛ محمد مبارکی (۱۳۸۴) تحلیل رابطه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان، نشریه علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی ایران، تابستان، شماره ۲۲.
- گسن، موریس، (۱۳۸۵)، جرم‌شناسی، ترجمه میر روح الله صدیق، نشر دادگستر.
- کوئن، بروس، (۱۳۸۶)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلامحسین توسلی و رضا فاضل، انتشارات سمت.
- کی‌نیا، مهدی، (۱۳۶۹)، جامعه‌شناسی جنایی، دانشگاه تهران.
- کلارک و دیگران (۱۳۸۸). جرم‌شناسی پیشگیری، ۶۰ رویه و راهکار عملی برای پیشگیری از جرم، ترجمه مهدی مقیمی و مهدیه تقی‌زاده، تهران، انتشارات فرماندهی انتظامی تهران بزرگ.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (۱۳۸۱)، تقریرات، درس جرم‌شناسی، دوره کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی دانشگاه تهران.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (۱۳۸۳)، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات درس جرم‌شناسی مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد، مجموعه دو جلدی به کوشش شهرام ابراهیمی، دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۷۸) پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی تهران، شماره ۲۵۰۲۶.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۲). تقریرات جرم‌شناسی تهران: دانشگاه تهران.

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۰) پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، دفتر طرح‌های ملی.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۲) پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، دفتر طرح‌های ملی.

ب) غیرفارسی

- Adler, and S. Kwon(2002) Recent Debates and Research. 'Social Capital: Prospects for a New Concept. Academy of Management. The Academy of Management Review: 27(1)
- Blanco, H. Campbell, T. (2006). Social capital and cities: Emerging network of horizontal assistance. Journal of Technology in Society, 28, 169-181.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: John G. Richardson (ed.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood Press 1986, s. 241-258.
- Budd, Sus (1973). Sociologists and Religion. Colliar – Macmillan Publishers.
- Clarke, R.V. (2010). Shoplifting, Problem Specific Guide No... Problem-Oriented Guides for Police Series. Washington, D.C.: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice.
- Clarke, R.V. and H. Goldstein (2007) Reducing Thefts at Construction Sites: Lessons From a Problem-Oriented Project. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.
- Cohen, A. (1955). Delinquent Boys. NY: Free Press.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. American Journal of Sociology, 94 (Issue Supplement), S95–S120
- Cornish, D. (2007) The procedural analysis of offending and its relevance for situational prevention, in R. Clarke (ed. (Crime Prevention Studies, vol. 3 (pp. 151–196), Monsey, Criminal Justice Press.
- Farr, James (2004) social capital: a conceptual history, political theory, 32, 6, London, sage.
- furstuen berg.G. (1998), social capital and the Role of fathers in the family, chapter 15 int, Lawrence Elbaum, New jersey
- Giddens, A. (1983) the constitution of society, polity, Cambridge.
- Goldsmith, A. (2005). Police reform and the problem of trust. Theoretical Criminology 9, 443–70.
- Graycar Adam(1999)Crime and Social Capital,Melbourne,Australian Institute of Criminology.
- Grootaert, C. and Van Bastelaer, T. (2002). Understanding and measuring social capital. A synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative. Forum series on the role of institutions in promoting economic growth. Washington, DC: USAID; January 11.
- Halpern, D. S. (2001) Moral values, social trust and inequality: can values explain crime? British Journal of criminology.
- Hirschi, Travis (1969) Cases of Delinquency, Berkeley: University of California Press.
- Inglehart, R. (1999). “Trust, well-being and democracy”, in M.E. Warren (ed.), Democracy and Trust, Cambridge: Cambridge University Press.
- JACOBS, J. (1961) The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.
- Krishna, A and Uphoff, N (2002) Mapping and measuring social capital through assesment of collective action to conserve and develop watersheds in Rajasthan, India. In: Grootart, C and

Bastelaer, T, The role of social capital in development, Cambridge, Cambridge university press.

-Krishna, A(1999)Creating and Harnessing Social Capital. in Social Capital: A multifaceted perspective, edited by Ismail Serageldin. Washington, DC: World Bank.

-Laycock, G. (2008). "Rights, Roles and Responsibilities in the Prevention of Crime." In T. Bennett (ed.), Preventing Crime and Disorder: Targeting Strategies and Responsibilities. Cambridge (United Kingdom): University of Cambridge

-Lederman, Danial et al (2001) Violent Crime: Does Social Capital Matter? Forthcoming in Economic Development and Cultural Change.

-Lederman, Danial et al (2001) Violent Crime: Does Social Capital Matter? Forthcoming in Economic Development and Cultural Change.

-Ledman, D et al (1999)Violent Crime, Dose social capital Matter, www.Rose-Net.com. Lee, David and Newby, Howard(1995) The problem of sociology, London and New York: Routledge

-Marshal, Gordon (ed.) (1998) A Dictionary of Sociology, Oxford: Oxford University Press.

-Narayan, Deepa (1997) Voices of the Poor: Poverty and social capital in Tanzania, Environmentally sustainable studies and Monographic series 20. The World Bank.

-Narayan, Deepa, and Michael F. Cassidy(2001)A dimensional approach to measuring social capital: development and validation of a social capital inventory" Current Sociology: 49.

-OECD (2001) The well-being of Nations the role of human and social capital, Paris.

-Onyx, J. and Bullen, P. (1999) measuring social capital in five communities in NSW: An Analysis, working paper. No. 41

-Paxton.P. (1999).Is Social Capital Declining in the United" A Multiple Indicator Assessment.American Journal of Sociology \cdot \Delta.